

پیامدهای تحریم در بروز فساد

ارائه شده در جلسه کمیسیون حمایت قضایی و مبارزه با فساد

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

دی ۱۳۹۸

SANCTION

CORRUPTION

فهرست مطالب

- بیان مساله
- آثار تحریم به روایت آمار
- روند متغیرهای اقتصادی طی دو تحریم
- موقعیت ایران در نماگر کنترل فساد
- وجوه فساد
- عوامل ایجاد و تشدید فساد
- تحریم و فساد
- نحوه برخورد و مقابله با فساد

SANCTION

CORRUPTION

بیان مساله

❖ تعریف سازمان بین‌المللی شفافیت:

فساد یعنی سوءاستفاده از قدرت عمومی برای کسب منفعت خصوصی

❖ فرمول رابرت کلیتگارد ۱۹۸۸:

پاسخگویی - صلاحدید + انحصار = فساد

SANCTION

CORRUPTION

بیان مساله

پاسخگویی - صلاحدید + انحصار = فساد

فساد

انحصار

صلاحدید / قدرت اختیار

عدم پاسخگویی شفاف بخش عمومی

اندازه دولت

محدودیتها و ممنوعیتهای تجاری

سیاستها و رویههای تبعیض آمیز

امتیازات انحصاری

مجوزهای خاص و قوانین و مقررات دست و پاگیر

اختیارات مسئولان دولتی برای تفسیر و اجرای قوانین (فرصت های منفعت ساز)

تاثیر بلندمدت و کلان عملکرد

تصمیمات موردی و وظایف عملیاتی

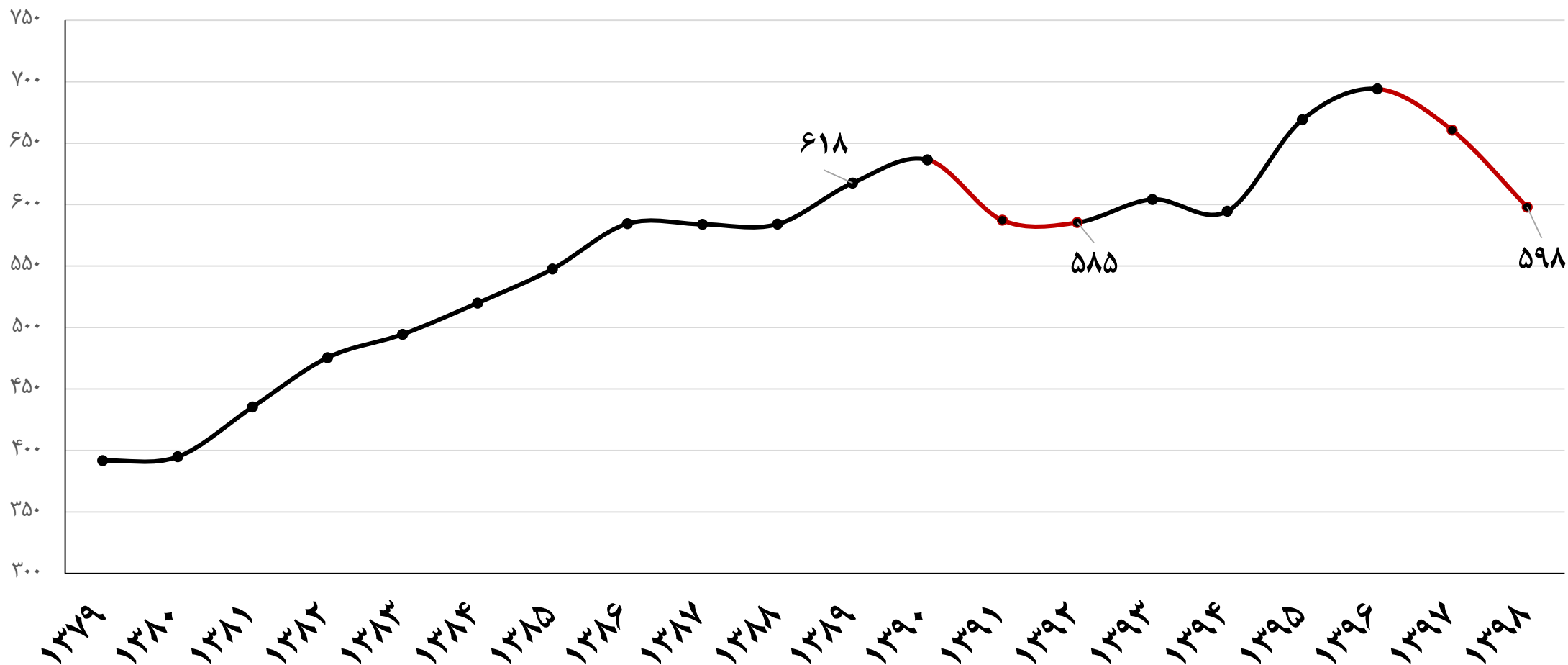

SANCTION

CORRUPTION

آثار تحریم‌ها به روایت آمار- روند متغیرهای اقتصادی طی دو تحریم

روند سالانه تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت ۸۹-۱۳۷۹، هزار میلیارد تومان

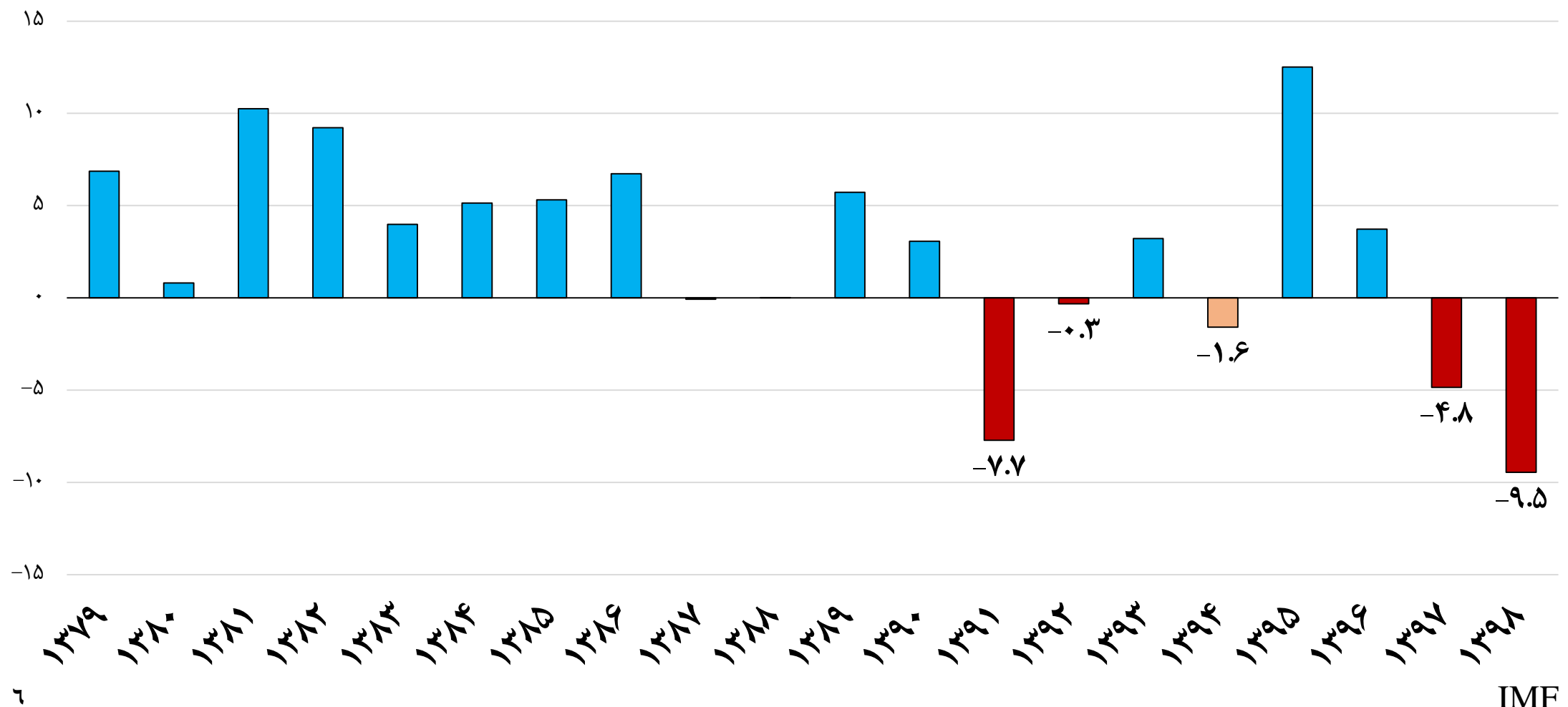

SANCTION

CORRUPTION

آثار تحریم‌ها به روایت آمار- روند متغیرهای اقتصادی طی دو تحریم

روند سالانه رشد اقتصادی ۹۸-۱۳۷۹، درصد

منبع داده ها: IMF

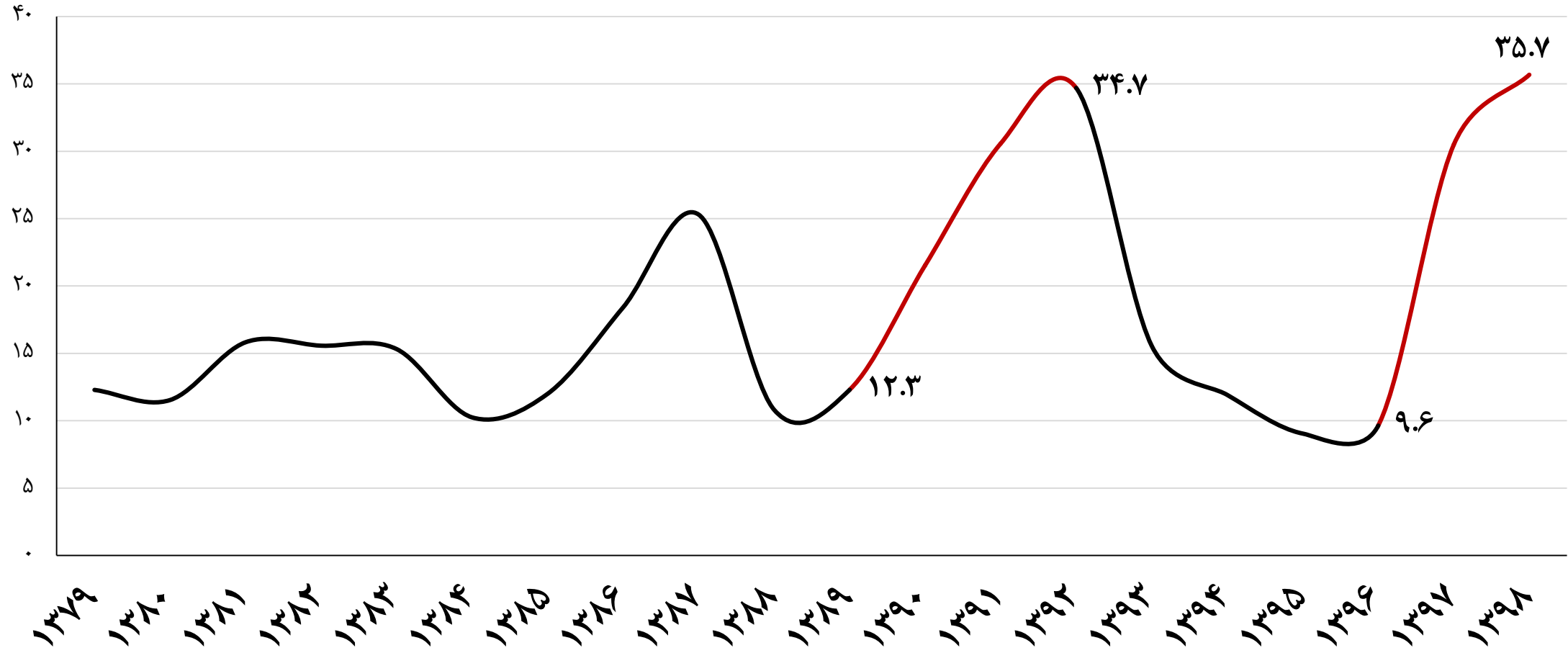

SANCTION

CORRUPTION

آثار تحریم‌ها به روایت آمار- روند متغیرهای اقتصادی طی دو تحریم

روند سالانه نرخ تورم ۹۸-۱۳۷۹، درصد

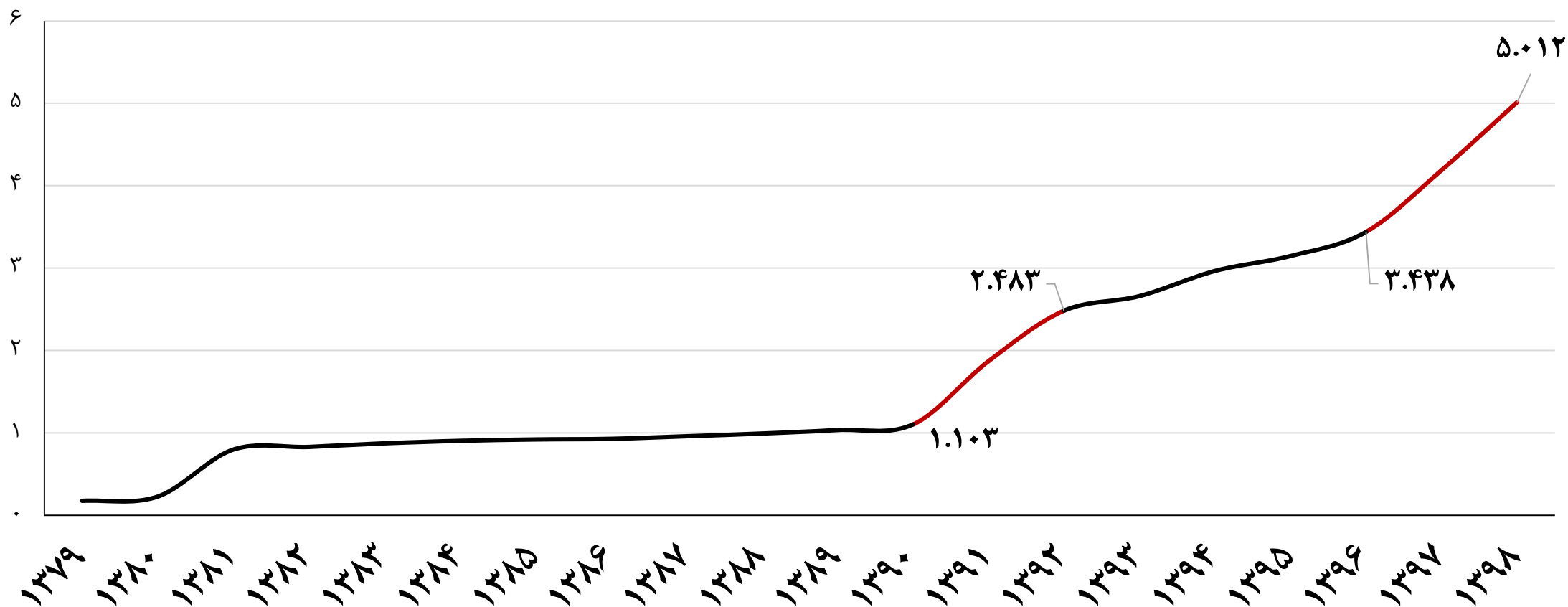

SANCTION

CORRUPTION

آثار تحریم‌ها به روایت آمار - روند متغیرهای اقتصادی طی دو تحریم

روند سالانه نرخ ارز - تومان برای یک دلار

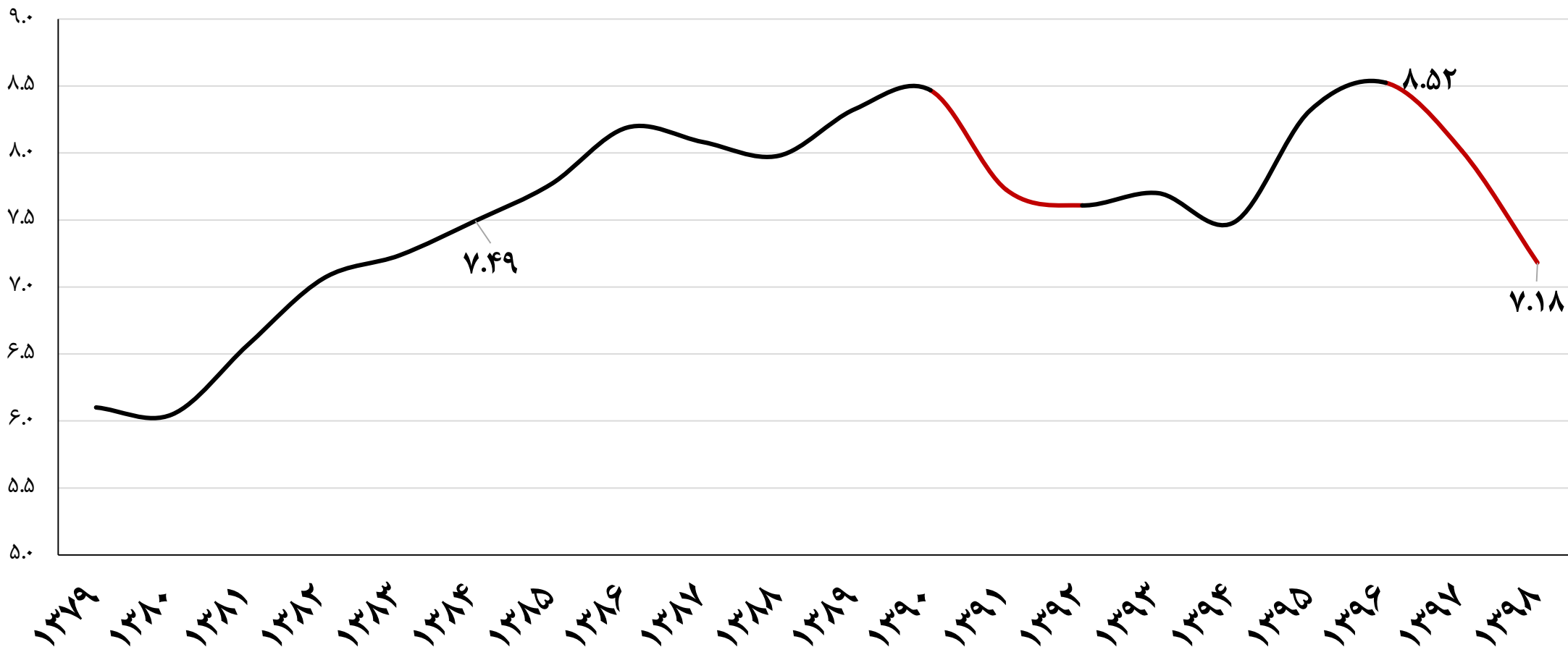

SANCTION

CORRUPTION

آثار تحریم‌ها به روایت آمار- روند متغیرهای اقتصادی طی دو تحریم

روند سالانه سرانه حقیقی تولید ناخالص داخلی - میلیون تومان

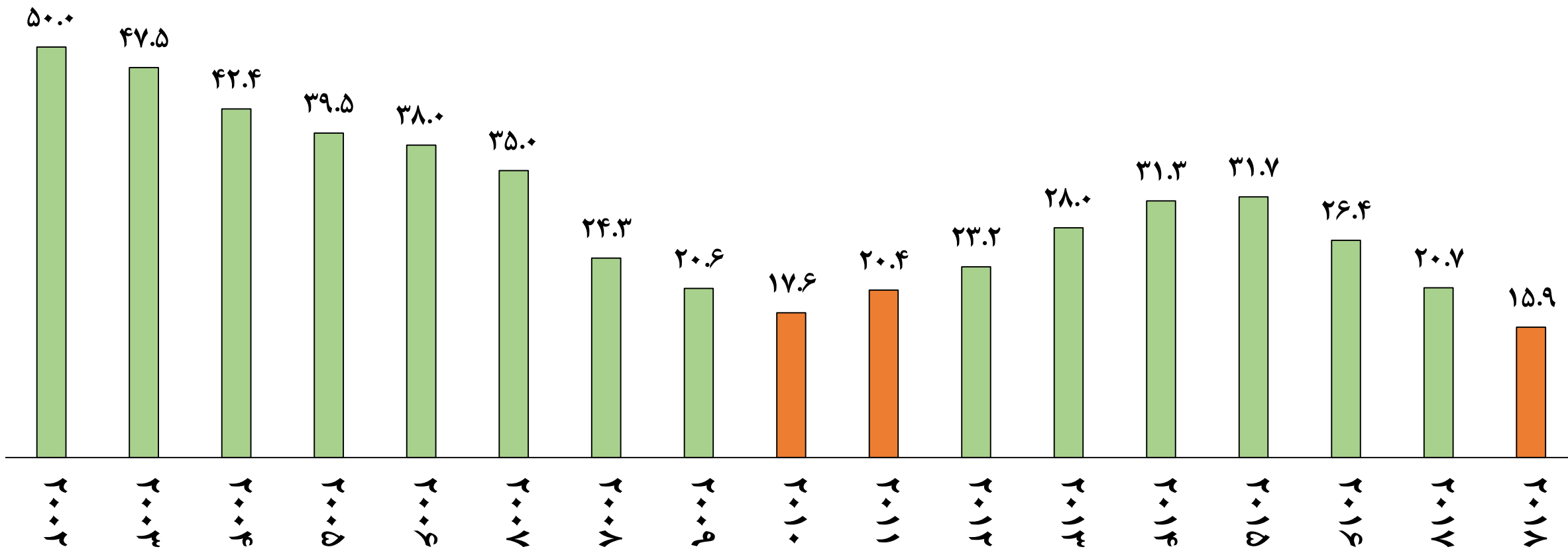

SANCTION

CORRUPTION

آثار تحریم‌ها به روایت آمار - موقعیت ایران در نماگر کنترل فساد

روند سالانه امتیاز ایران در نماگر کنترل فساد شاخص حکمرانی خوب بانک جهانی

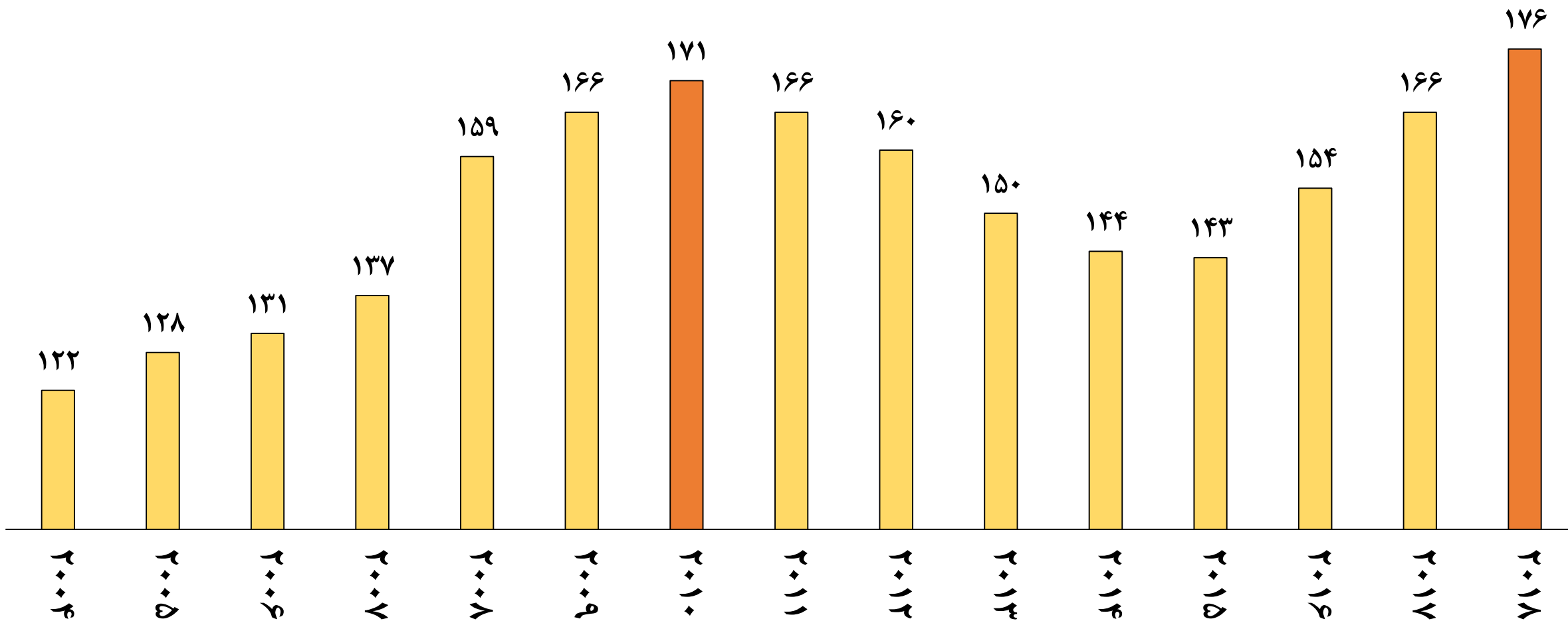

SANCTION

CORRUPTION

آثار تحریم‌ها به روایت آمار - موقعیت ایران در نماگر کنترل فساد

روند سالانه رتبه ایران در نماگر کنترل فساد شاخص حکمرانی خوب بانک جهانی

SANCTION

CORRUPTION

وجوه فساد

«فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی،
توده چرکین کشورها و نظام‌هاست و
اگر در بدنه حکومت‌ها عارض شود،
زلزله ویران‌گر و ضربه‌زننده به
مشروعیت آن‌هاست.»

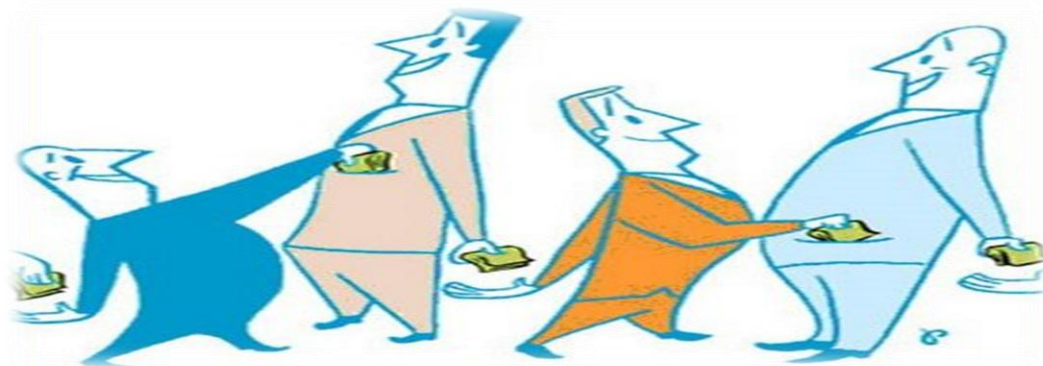
مقام معظم رهبری
بیانیه‌ی گام دوم رهبرانقلاب
۲۲ بهمن ۱۳۹۷

نهادینه شدن و پذیرش عمومی فساد

- همیشه همین طور عمل شده است.
- هیچ کاری برای حل آن نمی توان انجام داد.
- رسیدگی به فساد از حساسیت بالایی برخوردار است زیرا به نوعی همه درگیر آن هستند.

فساد، مجموعه‌ای از مشکلات نهادی

- فساد صرفاً یک مشکل نیست بلکه نشانه وجود مشکلات متعدد است.
- فساد مجموعه‌ای از مشکلات نهادی است، لذا رفع آن نیازمند اصلاحات نهادی می‌باشد.
- در کشور مبتلا به فساد، شکافی بین مقاصد و اهداف سیاست‌گذاری با دستاوردهای حاصله وجود دارد.

SANCTION

CORRUPTION

وجوه فساد

اقتصاد نفتی و فساد

- ثروت نفت از طریق تولید فساد و شکل‌گیری فعالیت‌های رانت‌جویانه باعث افت رشد اقتصادی در بلندمدت می‌شود.

(Tornell and Lane, 1999)

- رابطه میان ثروت نفت، رشد و فساد بستگی به کیفیت نهادها دارد. وجود سیستم کنترل و تعادل بخشی باعث محدود شدن قدرت سیاسی و جلوگیری از سوء استفاده از منابع می‌گردد.

(Bhattacharyya and Hodler, 2009 and Elbadawi and Soto, 2016)

SANCTION

CORRUPTION

عوامل ایجاد و تشدید فساد

دو عامل اصلی عادی شدن فساد در اقتصادها:

• انحصار

- انحصار در دسترسی به منابع محدود
- انحصار در بهره‌مندی از یک حق امتیازآور نظیر مجوزها، معافیت‌ها، حقوق استثنایی و...
- ایجاد تبعیض در فضای غیررقابتی و رانت‌جویی

• رشوه‌خواری

- مکانیسم تعادل‌بخش
- توجیه به عنوان یک شیوه جبران ظلم و بی‌عدالتی
- جزئی از بهای تمام‌شده کالاها و خدمات عمومی

برگرفته از کتاب «فساد و دولت، علت‌ها، پیامدها و اصلاح» نوشته سوزان آکرمن

عوامل ایجاد و تشدید فساد

مسیرهای انحراف و نشستی منابع و مصارف در اقتصاد مبتلا به فساد

- نحوه بهره‌برداری از منابع طبیعی
- قوانین مالیاتی
- قراردادهای شرکت‌های دولتی
- بدهی و کمک‌ها
- مصارف بودجه
- پروژه‌های سرمایه‌گذاری
- وجوه خارج از بودجه
- مستمری بگیران
- تدارکات

SANCTION

CORRUPTION

عوامل ایجاد و تشدید فساد

- اقتصاد سیاسی فسادهای بزرگ
- آسیب‌پذیری ساختارها در برابر فساد
- بزرگ بودن دولت و مزاد نیرو در ادارات دولتی
- عدم شفافیت و وجود ابهام در زمینه های مختلف از جمله؛ قوانین و مقررات، ارتباطات بین بدنه‌های دولتی، نحوه تصمیم‌سازی
- منابع و مصارف خارج از بودجه (شرکت‌ها و بانک‌های دولتی)
- سوء استفاده از منابع بودجه‌ای
- عدم وجود نظام دقیق و فنی ارزیابی، کنترل درونی و بیرونی و یا ارزیابان مستقل
- خلاء مکانیسم‌های پاسخگویی
- کیفیت پایین نظام اداری عمومی (انتصاب و ارتقا بدون توجه به شایستگی)
- سطح پایین دستمزدها در بخش عمومی (بده- بستان میان میزان فساد و سطح دستمزدها)

SANCTION

CORRUPTION

عوامل ایجاد و تشدید فساد

- تدارکات ناکارآمد
- پیچیدگی نظام مالیاتی، تامین اجتماعی و ...
- موانع شکل گیری و استمرار فعالیت کسب و کارها
- قوانین و مقررات زاید و غیرضرور
- اختیارات و صلاحیدهای غیرمنطقی مقامات عمومی (تشخیص ها)
- کنترل قیمت ها
- محدودیت ها و ممنوعیت های تجاری
- محدودیت دسترسی عموم به همه مقررات و قوانین وضع یا اصلاح شده
- محدودیت دسترسی عموم به آمار و اطلاعات

SANCTION

CORRUPTION

تحریم و فساد

تحریم های اقتصادی

محدود کردن تجارت
و روابط مالی

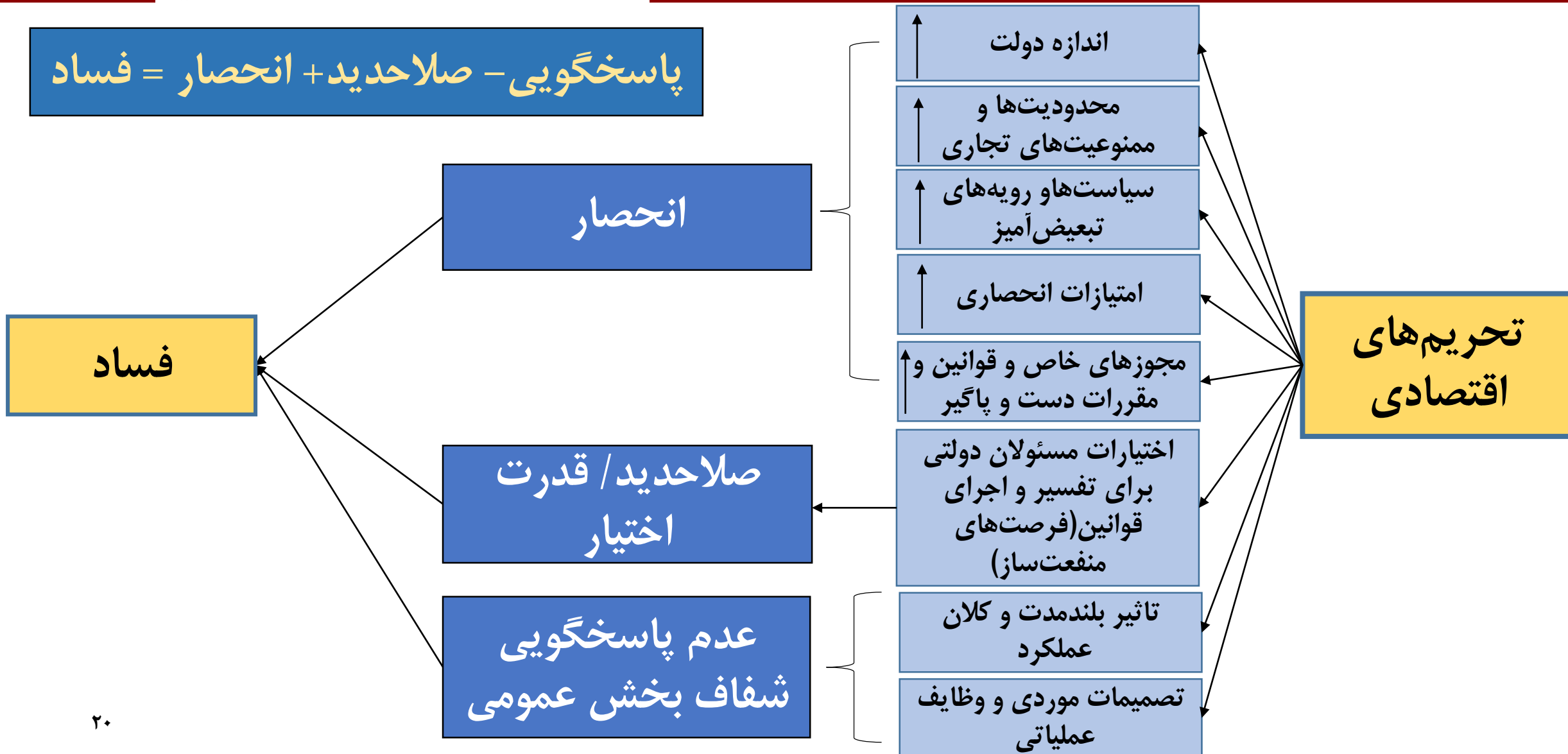

SANCTION

CORRUPTION

بیان مساله

پاسخگویی - صلاحدید + انحصار = فساد

پاسخگویی - صلاحدید + انحصار = فساد

افزایش انحصار

- افت ۲۲ پله ای رتبه از ۱۰۸ به ۱۳۰
- کاهش حدود ۷ واحدی امتیاز

- افت ۸ پله ای رتبه از ۱۱۱ به ۱۱۹
- کاهش حدود ۱ واحدی امتیاز

تضعیف نماگر اختلال ناشی از
اثرات مالیات و یارانه‌ها بر
رقابت ایران در سال ۲۰۱۹ در
گزارش مجمع جهانی اقتصاد

تضعیف نماگر رقابت‌پذیری
داخلی ایران در سال ۲۰۱۹ در
گزارش مجمع جهانی اقتصاد

SANCTION

CORRUPTION

تحریم و فساد

تشدید عوامل ایجاد فساد از جمله؛

- نفوذ مسائل امنیتی به حوزه‌های اقتصادی
- تضعیف شفافیت
- عدم انتشار آمار و اطلاعات
- عدم پاسخگویی
- عدم اجرای مقررات و قوانین
- پیچیده سازی فرایندها و تطویل انجام امور
- توسل جویی به ابزار و روش‌های غیرمتعارف

تحریم (دلیل یا بهانه)

SANCTION

CORRUPTION

تحریم و فساد

- عدم تجارت و تبادلات پولی بر اساس روش‌های معمول و استاندارد بین‌المللی
- افزایش هزینه مبادله
- توسعه انحصار و تضعیف رقابت‌پذیری
- تشدید کنترل قیمت
- صرف‌نظر از بهبود کارایی و بهره‌وری

تحریم (دلیل یا بهانه)

SANCTION

CORRUPTION

تحریم و فساد

- کشورهای که مورد هدف تحریم‌های اقتصادی قرار گرفته اند فاسدتر از کشورهای هستند که طی همان زمان مشابه تحریم‌ها را تجربه نکرده‌اند. علاوه بر این، این تحقیق نشان می‌دهد که کشورهای که تحت تحریم‌های اقتصادی گسترده قرار گرفته‌اند، فاسدتر از کشورهای تحت تحریم جزئی اقتصادی هستند. (بررسی ۱۳۳ کشور طی بازه زمانی ۱۹۹۵-۲۰۱۲)

مقاله «تاثیر تحریم‌های اقتصادی بر فساد در کشورهای هدف: مطالعه بین کشوری»

طاهره کمالی و همکاران، ۱۳۹۵

- تحریم‌های اقتصادی اندازه سرانه اقتصاد سایه را حدود ۹ درصد افزایش می‌دهد. همچنین نتیجه مطالعه حاکی از این است که تاثیر تحریم‌های با پشتیبانی بالای بین‌المللی، بیشتر است. تحریم‌ها همچنین فساد مربوط به جمع‌آوری مالیات، قراردادهای عمومی و تجارت را افزایش می‌دهد. (بررسی ۱۴۷ کشور طی ۴۶ سال)

مقاله «اثر تحریم‌های اقتصادی بر اقتصاد غیررسمی»

Ioana M. PETRESCU, 2016

SANCTION

CORRUPTION

تحریم و فساد

مصادیقی از افزایش فساد

- پرونده ۷ شرکت در زمینه واردات گوشت به تعزیرات حکومتی تهران و ۴ پرونده به استان های قم، اصفهان، گلستان و سمنان با مجموع ارزش تخلف انجام شده ۷۷۸ میلیون و ۲۳ هزار دلار برای رسیدگی و تعیین شعبه ارسال شده است.
(سید یاسر رایگانی سخنگوی سازمان تعزیرات حکومتی - ۱۰ مرداد ۱۳۹۷)
- بر اساس آمار، به میزان ۳.۵ میلیارد دلار از منابع ارزی کشور که برای واردات اختصاص داده شده بود، کالایی وارد نشده و ۴ هزار و ۲۰۰ پرونده تخلف در این زمینه تشکیل شده است.
(محمدرضا پورابراهیمی، رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس - ۲۸ دی ۱۳۹۷)
- برخی افراد ارز دولتی را برای واردات کالاهای اساسی دریافت کرده اند اما یا این اتفاق نیفتاده یا اگر وارداتی هم صورت گرفته، کالاها با قیمت مناسب به دست مصرف کنندگان نرسیده است.
(محمدعلی پورمختار عضو کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی - ۹ مرداد ۱۳۹۸)
- ۲۰ شرکت در مجموع ۳.۵ میلیارد یورو ارز دولتی دریافت کرده اند که سرنوشت حدود یک میلیارد یورو از این ۳.۵ میلیارد یورو مبهم باقی مانده است. (نامه بانک مرکزی به ریاست جمهوری - ۶ مرداد ۱۳۹۸)

SANCTION

CORRUPTION

تحریم و فساد

مصادیقی از افزایش فساد

- **افزایش ورودی پرونده‌های قاچاق** از حدود ۳۱ هزار فقره در شش ماهه سال ۹۷ به حدود **۴۱ هزار پرونده** در نیمه نخست ۱۳۹۸ (سیدعبدالمجید اجتهادی مدیرکل پیشگیری و نظارت بر امور قاچاق کالا و ارز سازمان تعزیرات حکومتی-۲۲ مهر ۱۳۹۸)
- **همواره بروز مشکلات اقتصادی بر افزایش پرونده‌های قضایی تاثیر داشته است** و این مسائل پرونده‌های دادگستری را در حوزه اقتصادی و جرایم مالی بیشتر می‌کند. در کشور ما **نرخ جرم** در چند سال گذشته بیشتر از نرخ جهانی و **گاهی بالای ۱۰ درصد** بود. (رضا مسعودی-مدیرکل پیشگیری‌های امنیتی و انتظامی معاونت اجتماعی قوه قضائیه- ۲۵ آذر ۱۳۹۸)
- **در حال حاضر جرایم اقتصادی رو به افزایش هستند** و افزایش تعداد پرونده‌های مربوط به جرایم اقتصادی در پلیس آگاهی و مراجع قضایی موید این موضوع است. گسترش جرایم اقتصادی می‌تواند مسائل مختلف اجتماعی، سیاسی و غیره را تحت‌الشعاع قرار دهد، اگرچه تحریم‌های خارجی، تورم، بیکاری، اختلاس‌های مختلف و غیره می‌تواند نقش مؤثری در رشد و گسترش این موضوع داشته باشد. (سردار لطفی- رئیس پلیس آگاهی تهران- ۷ دی ۱۳۹۸)

SANCTION

CORRUPTION

تحریم و فساد

مصادیقی از افزایش فساد

- براساس مفاد این پرونده ۷ متهم آن در مجموع به **قاچاق انواع ارز به ارزش بیش از ۹ هزار میلیارد تومان** و اخلال عمده در نظام اقتصادی کشور و پولشویی متهم هستند. (جلسه دادگاه رسیدگی به اتهامات متهمان پرونده موسوم به قاچاق عمده و کلان ارز-صادق صفری، نماینده دادستان مرکز خراسان رضوی- ۱۰ آذر ۱۳۹۸)
- در این پرونده متهمان همگی متهم به **اخلال در نظام ارزی به صورت عمده از طریق فروش ارز در بازار آزاد** به میزان ۹ میلیون و ۶۰۰ هزار دلار به صورت غیرقانونی و کسب منفعت از این طریق به میزان ۹۶ میلیارد تومان طبق موضوع بند الف ماده یک قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور هستند. (امیرحسین علایی نماینده دادستان-دادگاه انقلاب اسلامی تهران- ۱۲ آذر ۱۳۹۸)

نحوه برخورد و مقابله با فساد

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

احتمال کاهش بروز فساد بدون اصلاح عملیات در بخش عمومی، بسیار ضعیف است. مقابله بنیادی با فساد مستلزم اصلاح رویکردها و رویه های بخش عمومی است.

ویتو تانزی، ۱۹۹۸

صندوق بین المللی پول

• اصلاحات

- **نسل اول** تاکید بر اصلاح محیط کلان اقتصادی، ثبات اقتصادی، کاهش نرخ تورم، افزایش رشد اقتصادی و تقویت رقابت پذیری
- **نسل دوم** تاکید بر بهبود روش ها و کیفیت اجرای سیاست ها

• اصلاحات ضد فساد

- افزایش شفافیت
- حذف انحصارات و افزایش رقابت پذیری
- رعایت حقوق مالکیت بخش خصوصی و توسعه این بخش
- حکمرانی خوب (ارتقاء کیفیت قانون گذاری و اجرای کارآمد قوانین و مقررات)

زمان مناسب
برای انجام
اصلاحات ؟

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

فساد و حکمرانی

۱. ارزیابی ماهیت و شدت ضعف حکمرانی
 - کیفیت نهاد تعیین بودجه، منابع و مصارف
 - سلامت بخش مالی
 - تمامیت بانک مرکزی
 - شفافیت و بی طرفی در تنظیم بازار
 - پیش بینی پذیری
 - حاکمیت قانون از جمله اجرای قراردادها
 - کفایت چارچوب نهادی برای مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم
۲. ارزیابی آثار اقتصادی تشدید گسل بین حکمرانی و فساد
۳. بررسی مسائل محدودکننده توان اقتصادها برای انجام اصلاحات اقتصادی

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

عدم پاداش دهی به دریافت یا پرداخت رشوه

محدود کردن توان بخش خصوصی برای مشارکت در فساد

محدود کردن کارکنان بخش عمومی برای دریافت رشوه و استفاده از قدرت برای کسب منافع شخصی

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

در حوزه بخش عمومی

- عزم جدی مقامات بالا برای برخورد با فساد و تمایل برای شفاف‌سازی فعالیت آنها
- پذیرش رویکرد اقتصاد بازار
 - حذف قیمت‌گذاری
 - واقعی سازی قیمت‌ها
 - حذف محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های تجاری
 - خصوصی سازی واقعی
- ساده‌سازی و افزایش شفافیت قوانین و مقررات
 - حذف قوانین و مقررات مخل و مزاحم کسب و کار
 - کاهش تفسیرپذیری قوانین
 - سلب اختیار از ادارات در گزینش مقررات

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

عدم سخت گیری در دریافت مجوزهای کسب و کار

اثر
مستقیم

عدم پرداخت رشوه برای
ساده سازی و تسهیل امور

اثر غیر
مستقیم

عدم هدایت به بخش
غیررسمی

زمانی که هزینه انطباق با مقررات از منافع آن بیشی می گیرد، بنگاه ها به دنبال یافتن راهی برای حل مسائل خود هستند و در نتیجه فساد رخ می دهد.

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

در حوزه بخش عمومی

- انجام اصلاحات در حوزه بازرسی از جمله؛ کاهش تعداد سازمان‌های متولی نظارت، تعداد بازرسان و سازمان‌های بازرسی، تعداد موضوعات بازرسی، پرهیز از کنترل‌های موازی و منطقی کردن اختیارات آنها
- انجام اصلاحات در حوزه تدارکات عمومی از جمله؛ ساده و شفاف‌سازی مقررات مربوط به مناقصات و مزایده‌های دولتی، نحوه تصمیم‌گیری، اطلاع‌رسانی و پایش عملکرد
- ایجاد تغییرات سیاستی با هدف کاهش تقاضای فساد از جمله در حوزه مشوق‌های مالیاتی و اعمال رویه‌های غیریکسان و تبعیض‌آمیز
- کاهش تامین فساد از طریق ارتقای کارآمدی و افزایش سطح دستمزد کارکنان بخش عمومی

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

در حوزه بنگاهی - بخش خصوصی

- اعمال حاکمیت شرکتی در بنگاه‌ها
 - ارتقاء شفافیت و سلامت در سطح بنگاه
 - پاسخگو بودن تصمیم‌گیرندگان در سطح عالی در بنگاه‌ها در قبال اقدامات
- هماهنگی و همکاری بیشتر بنگاه‌ها در جهت پرهیز از رقابت‌های مخرب و توجه به منافع ملی و گروهی

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

تحریم روسیه و ایران

- تفاوت تحریم
- پیوند های خوب روسیه با سیستم مالی و تجاری بین المللی و جدا بودن جزئی یا کامل ایران
- نحوه مقابله روسیه با تحریم؛
- اعمال سیاست نرخ ارز شناور آزاد، هدف گذاری کاهش نرخ تورم، اعمال قاعده مالی، پرهیز از انتقال نوسانات قیمت نفت بر اقتصاد از طریق جذب منابع حاصل در صندوق ثروت ملی و سرمایه گذاری در دارایی های خارجی با کیفیت بالا، تسهیل ورود و خروج بنگاه ها از بازار و کاهش دخالت دولت در اقتصاد، تقویت چارچوب نهادی برای ارتقاء رقابت پذیری در اقتصاد، افزایش توام واردات و صادرات و افزایش مازاد حساب جاری

SANCTION

CORRUPTION

نحوه برخورد و مقابله با فساد

عدم مقاومت در برابر اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - بهمن ۱۳۹۲

- محور قراردادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد (بند ۳)
- حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزش‌آوری مثبت از طریق: (بند ۱۰)
 - تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم.
 - گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز.
 - تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات.
 - برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی، شکل‌دهی بازارهای جدید، و تنوع بخشی پیوندهای اقتصادی با کشورها به ویژه با کشورهای منطقه.
 - ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات با هدف گسترش پایدار سهم ایران در بازارهای هدف.

عدم مقاومت در برابر اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - بهمن ۱۳۹۲

- صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه‌ی دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زاید. (بند ۱۶)
- اصلاح نظام درآمدی دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی. (بند ۱۷)
- افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به نفت. (بند ۱۸)
- شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و ... (بند ۱۹)